

เรื่องพระไชยสุริยา

และ

วิธีนับ มาตรา-ดวง ชั่ง, วัด, ของเก่า

หม่อมเจ้าทองบรรณการ ทองแถม

พิมพ์ในกาศพ

มหาอำมาตย์ตรี หม่อมเจ้าทองเชษฐสมชาติ ทองแถม ท.จ.,

รับพระราชทานเพลิง

ณวัดประทุมวนาราม

วันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม พระนคร

นายวรกิจบรรหาร ผู้พิมพ์โฆษณา วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

เรื่องพระไชยสุริยา

และ

วิธีนับ มาตรา—ดวง ชั้, วัด, ของเก่า

หม่อมเจ้าทองบรรณการ ทองแถม

พิมพ์ในการศพ

มหาอำมาตย์ตรี หม่อมเจ้าทองเชษฐสมชาติ ทองแถม ท.จ.,

รับพระราชทานเพลิง

ณวัดประทุมวนาราม

วันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม พระนคร

นายวรกิจบรรหาร ผู้พิมพ์โฆษณา วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

(ก.ผ.ท.)

มหาอำมาตย์ตรี
หม่อมเจ้า ทองเชื้อธรรมชาติ ทองเกษม ท.จ.,
นายเลื่อ ท.จ., ๒๔๗๑

ประวัติ

หม่อมเจ้าทองเชษฐมณฑล ประสูติวันอาทิตย์เดือน ๕
แรม ๑๑ ค่ำ ปวศกศก จุลศักราช ๑๒๔๖ ตรงกับวันที่ ๑๗
สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๒๗ เป็นโอรสพระเจ้าบรม-
วงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ (พระนามเดิม พระองค์
เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์พระราชทานนามราชสกุลนี้ว่า “ทอง-
แถม”) กับหม่อมเจ้าหญิงแม่ (ในราชสกุลรองทรง) ครั้น
หม่อมเจ้าทองเชษฐมณฑล มีชนมายุสมควรที่จะศึกษาวิชาหนังสือไทย และเกศากันต์ในพระราชพิธีตรุษ ต่อจากนั้นก็ได้อ่านหนังสือฝรั่งเป็นสามเณร ตามเกียรติศักดิ์หม่อมเจ้า สมเด็จ
พระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสประทานศีล แด
ไปอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหารพรรษา ๑ เป็นประเพณีเรียกกันมา
เมื่อลาผนวชแล้วเข้าศึกษาวิชาหนังสือ ณ โรงเรียนราชวิทยาลัย
(เมื่อตั้งอยู่ที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยา) ได้วิชาเพียงชั้น ๕
แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปเรียนวิชาต่างประเทศ
ยุโรป ได้ศึกษาวิชาที่ประเทศอังกฤษสอบไล่วิชาได้จนถึงชั้น
สูงสุดแล้วจึงเข้ามหาวิทยาลัยออกชเฟอด สอบไล่กฎหมาย
อังกฤษได้ชั้น เอ็ม. เอ. เป็นเนติบัณฑิตกฎหมายอังกฤษ
แลมีความรู้ในวิชาที่เรียนเป็นพิเศษ คือภาษาฝรั่งเศสและ

๒

ภาษาสันสกฤตอีกโสด๑ เมื่อสำเร็จวิชาเช่นนั้นแล้วกลับเข้ามา
กรุงเทพ ฯ สอบวิชากฎหมายไทยได้เป็นเนติบัณฑิตกฎหมาย
ฝ่ายสยามอีกอย่าง๑

ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ เข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรม
ในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลแพ่ง ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับ
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำหรับตระกูลชดย
จุลจอมเกล้า แด่เหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา พ.ศ. ๒๔๕๔
ได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์เอก แด่เหรียญรัตนาภรณ์
ชั้น ๔.จ.ป.ร. พ.ศ. ๒๔๕๖ เลื่อนยศเป็นอำมาตย์ตรี พ.ศ. ๒๔๕๘
ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๔.
พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานเครื่องบวศรียาภรณ์ช้างเผือก
ชั้นที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๖๕ ไปรับราชการในกรมรถไฟหลวง ตำแหน่ง
เลขานุการแผนกกฎหมาย แด่เลื่อนยศเป็นอำมาตย์เอก
พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
มงกุฎสยามชั้นที่ ๓. พ.ศ. ๒๔๖๗ พระราชทานเลื่อนยศ
เป็นมหาอำมาตย์ตรี แด่เครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก
ชั้นที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นอธิบดีกรมทะเบียนการค้า
พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ทุติยจุลจอมเกล้า มีพานทองเป็นเครื่องยศ. พ.ศ. ๒๔๗๑

ก

เจ้ากระทรวงขอพระบรมราชานุญาตให้หม่อมเจ้าทองเชษฐมณฑาออกไป ณ ประเทศยุโรปเพื่อศึกษาวิชาเพิ่มเติมมาใช้ในการทบทวนการค้า ออกไปอยู่ ๖ เดือน ดูการได้ความรู้พอแล้ว กลับเข้ามารับราชการหน้าที่เดิม

ถึงพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ ประชวรหทัยพิการ ครั้นวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ถึงชีพิตักษัยนับชนมายุได้ ๔๘ ปี คิดตามสุริยาคติกาล ๔๖ ปี ๑๐ เดือน ๒๕ วัน ได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศตามอย่างศพหม่อมเจ้าชั้นได้รับพระราชทานพานทอง

หม่อมเจ้าทองเชษฐมณฑามีหม่อมราชวงศ์เป็นธิดาและบุตรนับแต่ที่ดำรงชีพอยู่เวลาทำการประวัตินับรวม ๔๔ คือ

๑ หญิงเรทอง ๒ ชายเชอทอง ๓ ชายทาบทอง ๔ ชายสุพรรณชาติ ๕ หญิงเลี่ยมทอง ๖ หญิงสุวรรณสิริวงศ์ ๗ ชายสืบทองศรี ๘ ชายพงศธรรมชาติ ๙ หญิงประสานสุวรรณ ๑๐ หญิงจานิกร ๑๑ หญิง(อู่ต) ๑๒ ชายจารุพันธุ์ ๑๓ หญิงทรงสุวรรณ ๑๔ ชายทองใบ

หม่อมเจ้าทองเชษฐมณฑา นับว่าเป็นผู้ทรงโวหารวิद्याอันได้เล่าเรียนมามีความรู้แตกฉาน แต่ทำการสิ่งใดก็สำเร็จ ด้วยความสามารถ เมื่อละโลกนี้ไปในชนมายุยังอยู่ในมัชฌิมวัย

ง

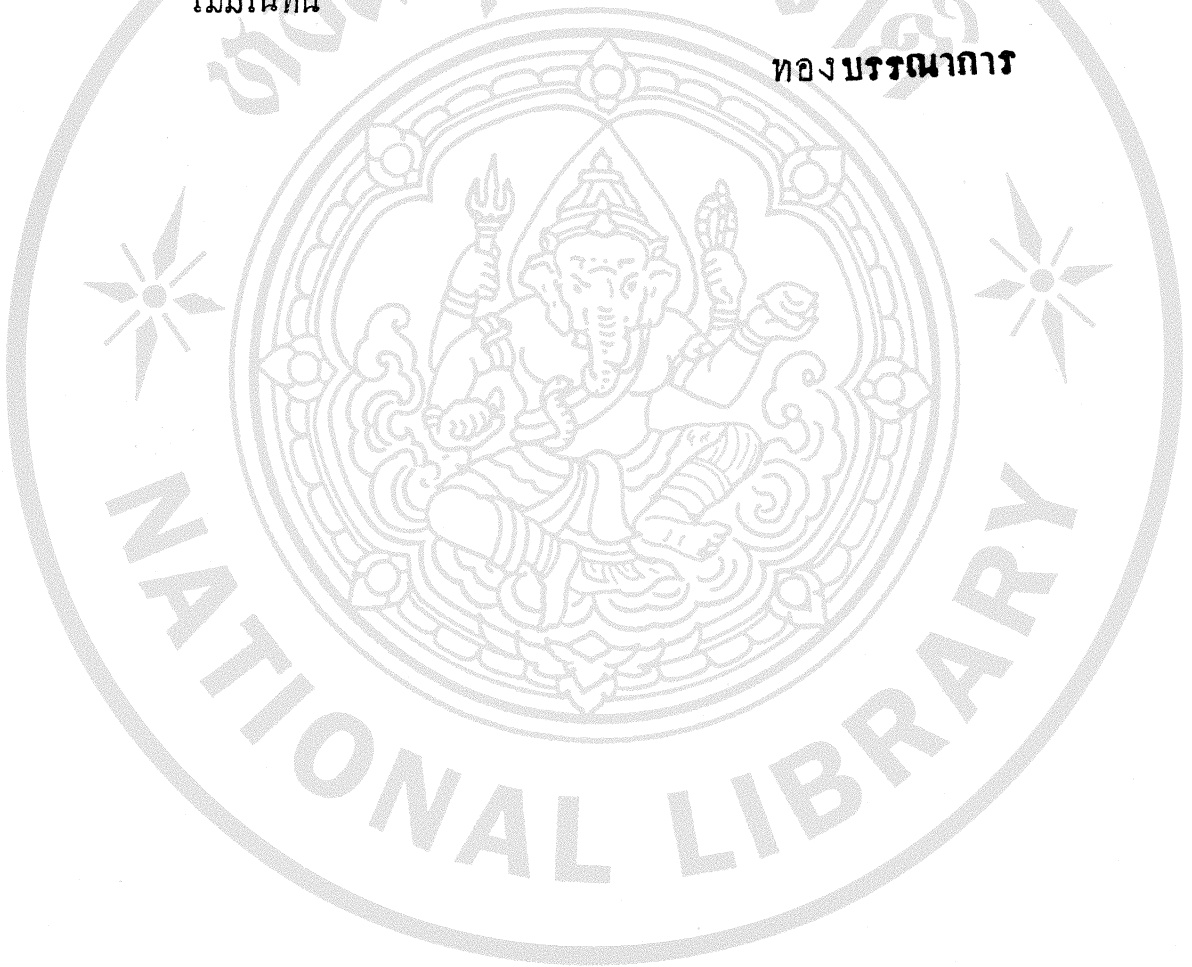
เช่นนี้ก็เกิดความเสียดายแก่ทางการที่จะได้ทำประโยชน์ และความเศร้าโศกของบ้านดาประยูรญาติตลอดถึงมิตรสหาย ทั้ง ทราบอยู่แล้วว่าเป็นการหนีไม่พ้น ก็มิอย่างเดี๋ยวตามที่โลกนิยม กัน คือ อุทิศส่วนกุศลไปถึง ขอส่วนกุศลอันหม่อมเจ้าทอง บรรณาการได้บำเพญมาจนถึงวาระที่สุดได้สักการศพ รับ พระราชทานเพลิง ในวันที่ ๑๘ ตุลาคม ศกนี้ ส่วนกุศลอันนี้ จงถึงหม่อมเจ้าทองเชอธรรมชาติ ถ้าท่านจะทราบได้ด้วยญาณ ใดๆ จงทราบถึงน้ำใจของผู้ที่กล่าวมาแล้วนั้นยังมีอยู่ ขอ ให้ไปสู่สุคติภพตามกาลนั้นๆ

วันที่ ๑ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๕

จ

ประวัติหม่อมเจ้าทองเชษฐมชาติ และหนังสือเรื่อง
“พระไชยสุริยา” และวิธีนับมาตรา ดวง, ชั่ง, วัด, พระยา
พจน์ปรีชา ท่านได้คิดค้นรวบรวม ยังมีได้แต่งคำนำขึ้น
ท่านได้มาถึงอนิจกรรมเสีย เป็นอันว่าคำนำและคำอธิบายก็
ไม่มีในที่นี้

ทองบรรณาการ

สารบัญเรื่อง

คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่—

ก กา	หน้า ๑
กน	หน้า ๕
กง	หน้า ๖
กก	หน้า ๗
กต	หน้า ๙
กบ	หน้า ๙
กม	หน้า ๑๐
เกย	หน้า ๑๒
โคลงเจ้านามผู้แต่ง	หน้า ๑๔
มาตรานับศัပ္พยสังขยา	หน้า ๑๔
มาตราวัดอย่างสามัญ	หน้า ๑๗
มาตราวัดน้ำไม้	หน้า ๑๙
มาตราชง	หน้า ๑๕
มาตรานับปี เดือน วัน	หน้า ๒๐
มาตราเวลา	หน้า ๒๒
มาตราวันในปี	หน้า ๒๓
มาตราฤดู	หน้า ๒๓
มาตราทิศ	หน้า ๒๔
จำนวนเลข	หน้า ๒๖
มาตราเทียบน้ำหนัก	หน้า ๒๗
มาตราเขียนวันชน — แรม	หน้า ๒๙

คำกลอนสอนอ่าน

ต่อไปนี้คำกลอนสำหรับอ่านเทียบ ในแม่ ก กา

ยานี้ ๑๑

สระสระจะ ข ให้อ

พ่แม่แลครุบา

ข้าเจ้าเอาก ข

แก้ไขในแทน

จะร่ำคำตไป

ธรณมราชา

ชพระไชยสุริยา

ชว่าสุมาลี

ข้าเฝ้าเหล่าเสนา

พ่คามแต่ไกล

ไพร่ฟ้าประชาชน

ทำไร่เขาไถนา

อยู่มาหม่อมข้าเฝ้า

ทหน้าตาตด

พระศรีไตรสระณา

เทวดาในราช

เข้ามาต ก กาม

ดมีด้อย่าตรชา

ภาพใจกุมารา

เจ้าภราสาวะถิ

มัสตามะเหม

อยู่บุรีไม่มีโทษ

มีกิริยาอะฉาไศรย

ได้อาไศรยในภรา

เชาบุรีก็ปรีดา

ได้เข้าปลาแลสาตี

ก็หาเขาวะนาร

ทำมะโหรที่เคหา

คำเข้าเฝ้าฯ	เข้าแต่ หพ กามา
หาได้ให้กระษิรา	โลโกพาให้บ้ำใจ
ไม่จำคำพระเจ้า	เหไปเข้าภาษาไสย
ถดมข้าไทย	น้แต่ไพร่ไล่ข้า
กะตหมค	ก็โก่หมูเจ้าสุภา
ใครเอาเข้าปละมา	ให้สุภาดีกว่าดี
ที่แพ่แก่ชนะ	ไม่ถ้พระประเวณี
ชน กโตด	ไล่ดำดมีอาญา
ทชถพระเจ้า	ว่าโง่เง่าเต่าปูลา
ผู้เถาเหล่าเมธา	ว่าไบ้บ้าสาระขำ
ภิชุสะมะณะ	เล่าก็ละพระสะขำมี
คาถาลำนำ	ไปเร่ร่ำทำเนโก
ไม่จำคำผู้ใหญ่	ศีสะไม่ใจโยโส
ที่ดิมอะโข	ข้า ขโมทนาไป
ภาราสาวะถิ	ใครไม่มีปราณใคร
ดูตอถ้แต่ใจ	ที่ใครได้ไล่เอาภ
ผู้ทมพม	ทำดูดไม่ซข
ไล่ควาพาทศ	อะไรพ้ก็เอาไป

ข้าเฝ้าเหล่าเสนา
ถึน้ำรำเข้าไป

มิได้ว่าห่มข้าไทย
แต่น้ำใจไม่นำภา

หาได้ไครหาเอา
ผู้ทมิอาญา

ไพร่ฟ้าเสรำเปล่าอุรา
ไล่ดีด่าไม่ปรานี

ผู้ปามากระทำ
น้ำป่าเข้าธานี

มระณะกำมืเซาบุรี
ก็ไม่มีทอไศรย

ข้าเฝ้าเหล่าเสนา
ชีบาไล่ไป

หนีไปหาภาราไกล
ไม่มีไครในธานี

ฉบับ ๑๖

พระไชยสุริยาภูมิ
เข้าปลาหาไปไม่เบา

พาพระมะเหสี
นารที่เยาว์

มาที่ในลำสำเภา
ก็เอาไปในเกตรา

เถาแก่เขาแม่แซ่มา
ตี่มาพันใบใส่เสา

เสนเสนา
วายุ พยุเพลา

ก็มาในลำสำเภา
สำเภาที่ใช้ใบไป

เกตรามาในน้ำไหล
พสุธาอาไศรยไม่มี

คำเข้าเปล่าใจ
ราชานาร

ที่ในมหาวาร
อยู่ที่พระเกลดแลดู

ปลากะโห้โลมาราหุ
ราชาว่าเหว่หญไทย

เหราปลาทุ
วายุพาคลาไคล

มีอยู่ในน้ำคล่าไป
มาในทะเลเอกา

แต่ไปไม่ปะพะสุธา เปเล้าใจโนยนา โพล์เพล้เวลารাত্রี
 ราชว่าแก่เสนี ใครรู้กะดี วารันเฝ้าไคนา

ข้าเฝ้าเล่าแก่ราชา ว่าพระมหา วารันไซ้ใหญ่โต
 ไหลมาแต่ใน ค โค แผลไปใหญ่โต มะโหพาถ้ำน้ำไหล
 บาพิมได้แก่ไข ข้าพระเจ้าเข้าใจ ผู้ใหญ่ผู้เถ่าเถามา
 ว่ามีพระยาสะกุนา ใหญ่โตมโหพา กายาเท่าเขาศรี

ข้าว่าพระยาสำภาที่ ใครรู้กะดี วารันไซ้ใหญ่โต
 โยโสโผผาตาไป ภ พระสุริโส จะใกล้โพล์เพล้เวลา

แต่ไปไม่ปะ พสุธา ยั ทรร ไซ้จะประไลย์
 ภปดามาในน้ำไหล สะกุนาตาไป อาไศรย์ที่ศัสะปลา
 ฉะเง้แต่ไปไกลตา จำขังปลา ว่า ขะมาอะไย
 วารันที่เราจะไป ใกล้ๆว่าไกล ข้าไห้วจะ ขมรคา

ปลาว่าข้าเจ้าเขาวภา มีได้ไปมา อาไศรย์อยู่ต่อ ธรณ
 สะกุนาอาไลย์ชีว ลปปลาจระดี สู้ที่ภูผาอาไศรย์

ข้าเฝ้าเล่าแก่ภูวไนย์ พระเจ้าเข้าใจ ฤๅไหวเหวเภา
 จำไปในทะเลเวรา พยุใหญ่มา เกตราคี่เหเซไป

สมกัเกาเสาใบ ทะลุปรุไป น้ำไหลเข้าลำสำภา
 ผีน้ำเข้าได้ใบเสา เจ้าก้ามซ่าเอา ลำภาะยาคว่าไป

ราชากว่ามื่อรไทย เอาผ้าสะไบ ต่ไว้ไม่ไกลกายา
 เต่าแก่เขาแม่เสนา น้ำเข้าหูลา จระเข้เหราคร่าไป
 ราชานารีร่าไร มีก้ามจำใจ จำไปปะ พสุธา
 มีไม้ไทรใหญ่ใบหนา เข้าไปไสยา เวลา ร่ำรำไร
 จบแม่ ก กา แทน

ต่อไป คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่กน

สุรางคณา ๒๘

ขนใหม่ในกน กกว่าปน ระคนกันไป
 เอนดูภูธร มานอนในไพร มณฑลต้นไทร แทนโพชนต์สฐาน
 ส่วนสุมาลี วันทาสามี เทวอยู่งาน
 เฝ้าอยู่ดูแล เหมือนแต่ก่อนกาล ให้พระภูบาล สำราญวิญญา
 พระชนนนวนนอน เชิญใจไม้ขอน เหมือนหมอนเม่นา
 ภูธรสอนมนต์ ให้บันภาวนา เย็นคำร่ำว่า กันป่าไภย์พาล
 วันนั้นจันทร์ มีดารากร เป็นบริวาร
 เหนสนดินฟ้า ในป่าท่าธาร มาลีคลีบาน ใบก้านอรชร
 เย็นฉ่ำน้ำฟ้า ชนชะตะกา วายุพาขจร
 สาระพรรณจัน* หน่ออื่น รนกลั่นเกสร แตนตักตรอน ว้าวอน
 เวียนระวัน

* ต้นฉบับ “จัน” ครุว่าพิมพ์ผิด แก้เป็น “จันทน์”

จันทราคลาเคลื่อน กระเวนไพรไก่อ่อน เตือนเพื่อน
 ขานขึ้น บูเจ้าเขาเงิน กู่เกริ่นหากัน สันธูปถัน กรน
 ครันหวนไหว

พระพนตนอน โกลพระนคร สะทอนถอนฤทัย
 เข้าตรุษเรียน ขันพันเมรุไกร มีก้ามจำไป ในป่าอาญ

จบแม่กนแทน

ต่อไปนี้ คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่กง

ฉบับ ๑๖

ขุนทองจงจำสำคัญ ทั้งคนปนกัน ราพรรณมิ่งไม้ในดง
 ไกรกร่างยางสูงระหง ตลิ่งปลิงปริงประยงค์ คันทรงส่งกลิ่น
 ฝืนฝาง

มะม่วงพลวงพลองซ้องนาง หล่นเกลื่อนเถื่อนทาง
 กินพลางเดินพลางหว่างเนิน เห็นกว้างอย่างเขื่องข้าเลื่องเดิน
 เหมือนอย่างนางเชิญ พระแสงส้าอาจข้างเคียง

เขาสูงฝูงหงษ์ลงเรียง เรืองร้องซ้องเสียง สำเนียงนำฟัง
 วังเวง กลางไพรไก่อ้นบนดง ฟังเสียงเพิงเพลง ชูแข็ง
 จำเรียงเวียงวัง

ยุงทองร้องกะโต้งโห่งดัง เพียงน้องกลองระฆัง แตรสังข์

กัังสะดาตขานเสียง กะลึงกะกลางนางนวนนอนเรียง พระยาล
คลี่เคียง แอ่นเอียงอไ้กัังโทงเทง

ค้อนทองเสียงรื่องป่องเป้ง เพลินพึงวังเวง อไ้กัังเร้งรื่อง
ล่องเซ้ง ฝู่งละมั่งพึงเดินกินเพ็ง* คางแขงแรงเร้ง ยืนเบ้ง
บงหน้าตาโพลง

บ้ำสูงขู่งขางข้างโขลง อังคะนังผึ่งโฝง โยงกันเดินน้ำคำดำไป

จบแม่กงเท่าน

ตอนไป คำกลอนสำหรับอ่านเทียบแม่ กก

ยานี ๑๑

ขนกกตกทุกข์ยาก

มันเผือกเลือกเผาไฟ

รอน ๆ อ่อนอันนึ่ง

ช่วงต้งน้ำครึ่งแดง

ลึงค่างครางโครกคอก

ชนวีเวกวอน

ลูกนกขกบักบ้อง

แม่นกขกบักเคียง

แสนลำบากจากเวียงไชย

กินผลไม้ได้เป็นแรง

พระสุริยงเย็นยแสง

แผ่เมฆเขาเงาเมรุธร

ฝู่งจิ้งจอกออกเห่าหอน

นกหกร่อนนอนรังเรียง

อ้าปากร้องซ้องแซ่เสียง

เสียงลูกอ่อนบือนอาหาร

* ตั้มนับว่า “ผึ่งคิมเพลิง” ครุว่าพิมพุด แต่เป็น “พ้งคิมเพ็ง”

ภูธรนอนเนิ่นเขา	เคียงคลั่งเกล้าเขาวมาลัย
ตกยากจากศฤงฆาร	สงสารน้องหมองภักตรา
ยากเย็นเหินหน้าเจ้า	สร้างโศกเศร้าเจ้าฟ้า
อยู่วังดังจันทร์	มาหม่นหมองล่องนวล
เพื่อนทุกข์สุขโศกเศร้า	จะรักเจ้าเฝ้าสงวน
มีขวัญอยู่ยารัณจวน	นวลภักตร์น้องจะหมองศรี
ชวนชนกลั่นกล้ากลั่น	มีรูสนกลั่นมาลี
คลั่งเกล้าเขายวนย	ที่ทุกข์ร้อนหย่อนเย็นทรวง

จบแม่กกแทน

ต่อไปนี้คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่กต

ยานี้ ๑๑

ชนกตบท้อศรรย	เสียงครนครนชั้นเขาหลวง
นกหกตกรักรวง	สัตว์ทั้งปวงวังงุนโง
แดนดินถิ่นมนุษย์	เสียงดังดุจเพลิงโพล
ตึกกว้านบ้านเรือนโรง	โคลงกลอนเคลอนจะเขื่อนโยน
บ้านช่องคลองเล็กใหญ่	บ้างต้นไฟตกใจโจน
ปลุกเพื่อนเตือนตะโกน	ลูกโลดโผนโดนกันเอง
พิณพาทย์ระนาดฆ้อง	ตะโพนกลองร้องเป็นเพลง
ระฆังดังวังเวง	โห้งห่างแห่งเก่งกำดัง

ขุนนางต่างลุกวิ่ง
พันละวันกันตั้งตั้ง

พระสงฆ์ลงจากกุฏิ
หลวงชีหนีหลวงเถร

พวกวัดพลัดเข้าบ้าน
ต้นไม้ไกวเอนโอน

พวกผี^๕ที่บนลูก
ขิกขิกะริกกัน

สององค์ทรงสังวาส
ต้นนอนอ่อนอกใจ

จบแม่กดเท่า^๕

ต่อไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่กบ

ยานี้ ๑๑

ขุนกบจบแม่กด

พาสุกรุกขมูต

ระงับหลับเนตร์นั่ง
เหมือนกับหลับสนิทนอน

ท่านผู้หญิงวิ่งยุตหลัง
พลึงปลาตตกหกคะเมน

วิ่งอุตตลุตลุตมึเณร
ลงโคลนเลนแผ่นผาดโผน

ล้านต่อล้านซานเซโดน
ลึงค่างโจนโจนหกหัน

ติดจุมกลูกตาปล้น
บนไม้ทันทันเค็ดใจ

โลกธาตุหวาดหวั่นไหว
เดินไม่ได้ให้อาตุร

พระดาบศบชากุณ^๕

ภูตสวัสดิสัถาวร

เอนองค์อิงพึงสังขร
สังวรศีลอธิญาณ

บำเพ็ญเลี้ยงเห็นจบ พนพิภพจบจักรวาฬ
 สวรรค์ชั้นวิมาน ทานเหน็บแห่งโลกา
 เข้าฌานนานนับเดือน ไม่หะเขื่อนเคลื่อนกายา
 จำสลักินวาตา เป็นผาสุกทุกเดือนนี้
 วันนั้นครั้นดินไหว เกิดเหตุใหญ่ในปะทะพี
 ถึงตู่ระคุด กาลกึ่งสี่ประการ
 ประกอบชอบเป็นผิด กลับจิตผิดโบราณ
 สามัญอันธพาล ผลาญคนชอถือสัตย์ธรรม
 ลูกศิษย์คิดล้างครู ลูกไม่รู้คุณ พม้น
 ส่เสียดเบียดเบียนกัน ลอบฆ่าฟันคือตันทา
 โลกดาบบาปบิต โจทย์จับผิดฤษยา
 อระพะสุธา ป่วนเป็นบ้าฟาดบัง
 บันดาสามัญสัตว์ เกิดวิบัติปดี่ปาบั้ง
 ไตรยุคทุกขตระรัง สังวัจนระอะวะสาน
 จบแม่กบแทน
 ต้อนไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่กม

๑๖ ฉบับ

ขนกมสมเด็จจอมอารย เอนดูภูบาล
 ผู้ผ่านภาราสาวัดถิ

ช้ตรงหลงเล่ให้เสน่

กลอกกลับอับปรี

บุรีจึงลุ่มจมไป

ประโยชน์จะโปรดภูไฉน นิ่งนั่งตั้งใจ
เลื่อมใสสำเร็จเมตตา

เปล่งเสียงเพียงพิณอินทรา บอกรัชมรรณา
คงมาวันหนึ่งถึงตน

เบียดเบียดเสียด สักฉัน บำปำน้ำนาค
ไปทนทุกข์นับกับกำลั

เมตากรุณาสามัญ จะได้ไปสวรรค์
เป็นสุขทุกวันहरษา

สมบัติสัตว์มนุษย์ครุฑธา กลอกกลับอับปรี
เทวสมบัติชัชวาลย์

สุขเกษมเปรมปรีวิมาน อิ่มหนำสำราญ
ศฤงฆารหอมล้อมพร้อมเพรียง

กระจับปี่สี ซท่เสียง จับรำจำเรียง
สำเนียงนางพ้าน่าฟัง

เดชพระกุศลหนุนหลัง ส่องไฉนหวัง
ได้ดั่งมุ่งมาทปราถนา

จริงนะประสกลีกา สวตมนต์ภาวนา
 เบื้องหน้าจะได้ไปสวรรค์

จบเทศเสรจคำรำพรรณ พระองค์ทรงธรรม
 ดินดินเมฆาคลาไคล

จบแม่กมแทน

ต่อไปนี้ คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่เกย

๑๖ ฌบ/พจ

ขึ้นเกยเลยกล่าวทั่วไทย พังกรรมน้ำใจ
 เลื่อมใสศรัทธากล้าหาญ
 เห็นภัยในขันธสันดาน ตัดห้วงบัวงมาร
 ตำราญสำเรจเมตตา

สององค์ทรงหนังพยัคฆา จัดจับกลับชะฎา
 รักษาศีลถือฤๅษี

เข้าคำทำกิจพิธี กองกฐนทัตถ์
 เปนที่บูชาถาวร

ปะทะพีเปนที่บรรจूर เอนองค์ลงนอน
 เหนือขอนเขนยเกยเศียร

คำเข้าเอกราตกวาดเตียน เหนื่อยยากพากเพียร
 เรียนธรรมบำเพ็ญเคร่งครัน

สำเร็จเสร็จได้ไปสวรรค์ เสวยสุขทุกวัน
นานนับกับกัลป์พุทธันดร

ภุมราการุณสุนทร ไหว้หวังสั่งสอน
เด็กอ่อนอันเขี้ยวเด้าเรียน

ก. ข. ก. กว่าจะเวียน หนูน้อยค่อยเพียร
อ่านเขียนผสมกมเกย
ระวังตัวกลัวครุหนูเอ๋ย ไม่เรียวเขียวเหว
กุเคยเข็ดหลาบขวบเขี้ยว

หันหวดปัดเสบแปลบเสี้ยว หยิกซ้ำซ้ำเขี้ยว
อย่าเที่ยวเล่นหลงจงจำ

บอกไว้ให้ทราบบาปกรรม เรียงเรียบเทียบท่า
แนะนำให้เจ้าเอานุญ

เดชะพระมหากาญ ใกรเหนเป็นคุณ
แบ่งบุญให้เราเจ้าเอย

จบแม่เกยเท่านั้น

จบของพระสุนทรโวหาร ภูเพียงเท่านั้น

คำ	พระภักขิตท้าย	อมรา	ต้นเฮย
กลอน	ท่านรังจนา	เนะไว้	
สอน	พวกตะรุณา	รกร้า	เรือนเอย
เด็ก	อย่าดูหมิ่นให้	เร่งรู้จำ	

(มาตรฐาน)

อันดับน้ำชอกกล่าว	ให้เนืองเรื้องราว
วิธีนับศัพท์สงฆา	
เด็กเอ๋ยเจ้าจงศึกษา	ตำหรับนับรา
จงรู้กระเท็นับ	
ห้าสองหนเป็นสิบสับ	สิบสองหนนับ
ว่าสิบอย่าสงไสย	
สิบสามหนเป็นต้นไป	ท่านเรียกข้อใช้
สามสิบสี่สิบตามกัน	
สิบสิบหนเป็นร้อยพลัน	สิบร้อยเป็นพัน
สิบพันเป็นหมื่นหนึ่งนา	
สิบหมื่นเป็นแสนหนึ่งหนา	สิบแสนท่านว่า
เป็นล้านหนึ่งพึงจำไว้	
สิบล้านนั้นเป็นโกฏิไคร้	ร้อยแสนโกฏิไป
เป็นปะโกฏิหนึ่งตามมี	
ร้อยแสนปะโกฏินี้	เป็นโกฏิปะโกฏิ
พึงกำหนดอย่าคลาคลา	

ร้อยแสนโกฏิปะโกฏิหนา ท่านเรียกชื่อมา
 ว่าเป็นนะหุตหนึ่งไป
 ร้อยแสนนะหุตนั้นไซ้ ท่านเรียกชื่อไว้
 ว่าเป็นนินะหุตนา
 ร้อยแสนนินะหุตหนา ได้นามตามมา
 ว่าอะโฆภินหนึ่งมี
 ร้อยแสนอะโฆภิน ได้นามตามมี
 ว่าพินธอนหนึ่งนา
 ร้อยแสนพินธอนหนึ่งหนา ท่านเรียกกันมา
 ว่าอัพพทพิจำไว้
 ร้อยแสนอัพพทไซ้ ได้นามตามไซ้
 ว่านิรพพุทหนึ่งหนา
 ร้อยแสนนิรพพุทหนา ท่านเรียกชื่อมา
 ว่าอะหะหะตามมี
 ร้อยแสนอะหะหะน มีนามตามท
 ว่าอะพะพะหนึ่งนา
 ร้อยแสนอะพะพะนั้นหนา ท่านเรียกกันมา
 ว่าอฏฐะตามมี
 ร้อยแสนอฏฐะน มีนามตามท
 ว่าโสคันทิกะหนึ่งนา
 ร้อยแสนโสคันทิกะหนา ท่านเรียกชื่อว่า
 เป็นกมุทอันหนึ่งไป

ร้อยแสนกมฺพณันไซ้ร มื่อนามตามไซ้
 ว่าบุณฺทริกหนึ่งแน
 ร้อยแสนบุณฺทริกแท้ ท่านเรียกกันแล
 ว่าเป็นปทุมหนึ่งไป
 ร้อยแสนปทุมันไซ้ร ท่านตั้งชื่อไซ้
 ว่ากะถาณะอันหนึ่งไป
 ร้อยแสนกะถาณะนั้นหนา ท่านเรียกกันมา
 ว่ามหากะถาณะหนึ่งไป
 ร้อยแสนมหากะถาณะไซ้ร เป็นอสงไขย
 คือเหลือจะนับพรรณา
 หนึ่งลำดับที่นับมา ผิดจากเทศนา
 ของพระชินวาที
 ลำดับที่นับดังนี้ นิรพทุหมิ
 แล้วอัปพอฏฐะมา
 อหะหะกมฺพา โสคันทิกา
 แล้วอุปละบุณฺทริกน
 ปทุมะกถาณะตามที จรุงวิฐ
 แล้วสังเกตกำหนดแล

แต่ร้อยถึงโกฏินี้แท้ เอาสิบคุณแน่
เรารู้หนาย่าหลงไหล

แต่โกฏีถึงอะสงไขย เอาร้อยแสนไซ้
เร่คุณเข้าอย่าลืมแล
หนึ่งโสตนับมีสามแท้ นับด้วยวัดแล
ด้วยดวงด้วยขังเป็นสาม

(มาตรการอย่างสามัญ)

โยชน์หนึ่งร้อยแสนตาม เส้นหนึ่งโดยตาม
ยี่สิบวาอย่าสงไสย
วาหนึ่งสี่ศอกบอกไว้ ศอกหนึ่งท่านไซ้
สองคืบไซ้ตามมีมา
คืบหนึ่งสิบสองนิ้วหนา นิ้วหนึ่งท่านว่า
สี่กระเบียดจงจำเอา
กระเบียดหนึ่งสองเมล็ดเข้า เมล็ดเข้าหนึ่งเล่า
แปดตัวหาจรูรา
ตัวหาหนึ่งนั้นท่านว่า แปดไข้หาหนา
ไข้หาหนึ่งแปดเส้นผม

เส้นผมหนึ่ง นิ้ว นิยม แปดธาตุสม
 ฐติหนึ่งแปดอณูนา
 อณูหนึ่งพึงรู้หนา ทำนไว้กันมา
 ว่าแปดปริมาณแล

(มาตราวัดที่)

หนึ่งนานับโดยกว้างแท้ ยี่สิบวาแล
 ยาวยี่สิบวาเป็นไร
 ถ้าโดยกว้างห้าวาไป ยาวเส้นหนึ่งไซ้
 เป็นงานหนึ่งพึงจดจำ
 สักงานท่านประสมทำ เป็นไรหนึ่งกำ
 หนดไว้ให้ติดตั้งมา

(มาตราวัดน้ำไม้)

ไม้กว้างสองศอกหนึ่งหนา ยาวสิบหกวา
 เป็นยกหนึ่งพึงจำไว้
 นับด้วยวัดอย่างนี้ไซ้ นับด้วยตวงไป
 จงนับไว้ตั้งนานา

(มาตราตวง)

เข้าเกี่ยวหนึ่งนั้นท่านว่า เป็นสองปันนา
 บินหนึ่งสี่สิบสี่

สี่หนึ่งยี่สิบทะนาคัด ทะนาคัดหนึ่งสังกัด
 สองจ้งอองจ้งจำไว้

จ้งอองหนึ่งสี่กำมือได้ กำมือหนึ่งไซ้
 สี่ใจมอตามมีมา

ใจมอหนึ่งนั้นท่านว่า ร้อยเมล็ดเข้าหนา
 นับด้วยตวงเพียงนี้แล

(มาตราชั่ง)

ทองภาราหนึ่งแท้อยี่สิบดุนแน่
 ดุนหนึ่งยี่สิบชั่งนา

ชั่งหนึ่งยี่สิบตำลึงหนา ตำลึงหนึ่งรา
 สิบบาทถ้วนจ้งจำไว้

บาทหนึ่งสี่สลึงไทย สลึงหนึ่งท่านไซ้
 สองเฟื้องจ้งจำไว้

เฟื้องหนึ่งนั้นสี่ไพหนา ไพหนึ่งท่านว่า
 สองกล้างกำหนดไว้

กล้าหนึ่งสองกล่อมตามใจ กล่อมหนึ่งลงไป
สองเมื่อดเข้าตามมีมา

อันนับด้วยขังหนา จงเร่งศึกษา
เป็นสามประการวิธี

(มาตรฐานนับปีเดือนวัน)

หนึ่งโตดปีตามข้อม อยู่สิบสองปี
นับชวดเป็นต้นไปนา

ปีชวดขอเป็นหนูหนา ปีฉลูโคนา
ปีขานเป็นเสือสัตว์ไพร

ปีเถาะเป็นกระต่ายไชร มโรงงูใหญ่
มเสงูเล็กเลนา

มะเมียเป็นขอม้งมา มแมแพะหนา
วอกว่าถึงระกาไก่

จอศุณักข์กฤษณ์ไชร สิบสองปีได้
โดยนิยมนับกล่าวมา

ปีหนึ่งสิบสองเดือนหนา สิบสามข้างรา
นับเดือนห้าเป็นต้นไป

แล้วเดือนหกเดือนเจ็ดไชร เดือนแปดเก้าไป
 เดือนสิบเดือนเอ้ามา
 เดือนสิบสองเดือนอายหนา เดือนญสามมา
 เดือนสี่เป็นสิบสองไป
 ปีใดธิกะมาศไส เดือนเข้าอีกไชร
 บันสิบสามเดือนนา
 เดือนหนึ่งนั้นสองบักษหนา ก่อข้างขนมา
 ข้างแรมเป็นสองบักษไป
 ข้างขึ้นสิบห้าวันได้ ข้างแรมทำนไช
 สิบห้าสิบส่วนบ้าง
 เดือนใดเป็นเดือนขาดค้าง ข้างแรมทำนวาง
 สิบส่วนตามวิไสย
 เพราะดังนี้เดือนถ้วนได้ วันสามสิบไป
 เดือนขาดยี่สิบเก้าวัน
 เดือนหกถ้วนเดือนห้านั้น เป็นเดือนขาดพลัน
 หักสิบสองเดือนเปลี่ยนไป
 จมเดือนถ้วนหกเดือนได้ เดือนขาดเล่าไชร
 ก็ได้หกเดือนเหมือนกัน

ถ้ามือธิกะมาศนั้น เดือนแปดสองขึ้น
เดือนถ้วนจึงเป็นเจ็ดนา

วันมีชื่อเจ็ดวันหนา วันอาทิตย์มา
วันจันทร์วันอังคาร

วันพุธวันพฤหัสบดี วันศุกร์ศักดิ์ศรี
วันเสาร์ครบเสร็จเจ็ดวัน

กลางวันกลางคืนควบกัน ทำนับเป็นวัน
หนึ่งควรจะใส่ใจจำ

(มาตราเวลา)

วันหนึ่งนั้นแปดยามยา กลางวันทำนกำ
หนดไว้สี่ยามมี

กลางคืนนับยามสี่ วันกับราตรี
จึงเป็นแปดยามตามใช้

ยามหนึ่งสามนาฬิกาไซ้ นาลิกาท่านไซ้
กลางวันเรียกว่าโมงนา

กลางคืนเรียกว่าทุ่มหนา นาลิกาท่านรา
ได้สืบบาดท่านบอกไว้

บาดหนึ่งส่นาที่ไทย
สิบห้าเพชนะนาที่

นาที่หนึ่งได้

เพชนะนาที่หนึ่ง
ปราชหนึ่งสิบอักษรไชร

หกปราชด้วยดี

(มาตราวนในปี)

บหนึ่งมวันนับได้
กับห้าสิบส่นวาร

สามร้อยวันไป

บิตทานเพิ่มวันกาล
เพิ่มเข้าอ้วกวันหนึ่งนา

เป็นอธิกะวาร

บนั้นวันสามร้อยหนา
วันตามทีโลกย์นิยล

กับห้าสิบห้า

ถ้าบอโกะมาศปน
บนั้นมวันมากรา

เดือนแปดสองหน

นับวันได้สามร้อยหนา
วันยังตามโหรนิยมไว้

กับแปดสิบห้า

(มาตราฤดู)

อนึ่งฤดูมีสามไชร
คิมหันต์วัสสานะนา

คือเหมันต์ไป

เดือนสิบสองแต่เริ่มมา เดือนสี่เพ็ญหนา
สี่เดือนนั้นขอเหม็นด์

แต่เริ่มเดือนสี่จันวัน เพ็ญเดือนแปดนั้น
สี่เดือนนั้นก็หันด้นา

เริ่มค้ำหนั่งเดือนแปดมา ถึงเพ็ญวารา
กะตึกะมาศจรรู้
สี่เดือนถ้วนวัสสานะฤคฺ แบบโหราเป็นครุ
ว่าตามศศิโคจร

(มาตราทิศ)

ทิศแปดบันโดยนามกร คือทิศบูรพ์ก่อน
เป็นทิศตวันออกนา

แล้วอาคณเษยทิศ ทักษิณหันนา
เป็นทิศข้างใต้ตามมี

แล้วต่อไปทิศหรีด จังประจิมนี้
เป็นทิศตะวันตกหนา

แล้วจึงทิศพายัพมา ทิศอุดรรา
เป็นทิศด้านเหนือจงจำ

แล้วจึงทศอีสานตำ

เหนือกให้แม่นยำ

บันทึกเปิดทศกตรง

(ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ)	(ทิศตะวันออก)	(ทิศตะวันออกเฉียงใต้)
อีสาน	บูรพ์	อาคเนย์
(ทิศเหนือ)		(ทิศใต้)
อุดร		ทักษิณ
(ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ)	(ทิศตะวันตก)	(ทิศตะวันตกเฉียงใต้)
พายัพ	ประจิม	หริดี

(วิธีเขียนจำนวนเลข)

๑ ๑๓ ๒๕ ๖๑ ๑๐๑ ๑๐๐๐๐๐

๒ ๑๔ ๓๐ ๗๐ ๑๐๒ ๑๐๐๐๐๐๐

๓ ๑๕ ๓๑ ๗๑ ๑๐๓ ๑๐๐๐๐๐๐๐

๔ ๑๖ ๓๒ ๗๑ ๑๐๔

๕ ๑๗ ๓๓ ๗๑ ๑๐๕

๖ ๑๘ ๓๔ ๗๑ ๑๐๖

๗ ๑๙ ๓๕ ๗๑ ๑๐๗

๘ ๒๐ ๔๐ ๗๒ ๑๐๘

๙ ๒๑ ๔๑ ๗๓ ๑๐๙

๑๐ ๒๒ ๕๐ ๗๔ ๑๑๐

๑๑ ๒๓ ๕๑ ๗๕ ๑๑๐๐

๑๒ ๒๔ ๖๐ ๑๐๐ ๑๐๐๐๐

แต่ร้อยถึงโกฏิไ้	สิบคูณ
โกฏิตราบอสงไขย์สูญ	เหล่านี้
ร้อยแสนเร่งคูณภู	เกิดพอ
ลักษณะดังนี้	ช่องให้ปราชเณ

(มาตราเขียนน้ำหนัก)

๒๘
(มาตราเขียนวันเดือน ขึ้นแรม)

จบมาตราต่างๆ ซึ่งคัดจากมูลบทบรรพกิจเท่านั้น

แต่^๕ไปเติมใหม่ตามแบบของเก่า

มาตราต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น มีวิธีเขียนแต่มาตรา
ซึ่งอย่างเดียว เขียนจำนวนเงินหรือน้ำหนักลง + ทากะบาท
ซึ่งเรียกว่าครุเรือนเงิน จึงเห็นควรเติมวิธีเขียนมาตราอื่น ๆ
ไว้ด้วย แม้ไม่มีที่ใช้เวลานักก็ยังมีประโยชน์ในการที่รักษาแบบ
ไว้มิให้สูญ เพราะผู้อ่านได้น้อยคนเข้าทุกที มีคนนั้นนานไปถ้า
พบในหนังสือชิ้นเก่า ๆ ก็จะไม่ทราบแก่การอ่าน วิธีเขียนเช่น
นี้เพื่อให้สั้น ในบัตรหมายแต่ก่อนก็ใช้ พังสวดกแก่การทำ
บายหรืออย่างไทย

วิธีเขียนนั้นเขียนเรียงลงไปเช่นเดียวกันทั้ง ๔ มาตรา
ผู้อ่านต้องสังเกตความ ถ้าว่าด้วยเข้า บันทัดบนต้องอ่านว่า
เกี่ยวน ถ้ากล่าวถึงน้ำไม่อ่านว่ายก ถ้าเรื่อง นา ไร่ สวน
อ่านว่าไร่ ถ้าบอกจำนวนกว้างยาวอ่านว่า เส้น

ถ้าบันทัดใดไม่มีจำนวนก็ลงไว้แต่ ๐ สูญ ไม่ต้องอ่าน ดัง
ตัวอย่างทั้ง ๔ มาตรา

มาตราตรวง เข้า เขียนเป็น ๔ บัณฑ์ ๆ ที่ ๑ อ่านว่า

เกวียน ที่ ๒ บัณฑ์ ที่ ๓ สัต ที่ ๔ ทนาน เช่นว่า $\left. \begin{array}{l} ๐ \\ ๑ \\ ๓๕ \\ ๑๕ \end{array} \right\}$ อ่านว่า

เข้า บัณฑ์ ๓๕ สัต ๑๕ ทนาน บัณฑ์ไม่ต้องอ่าน ๑ เพราะมีได้
แต่ ๑ ทราบอยู่แล้ว

มาตราวัดน้ำไม้ เขียน ๕ บัณฑ์ ๆ ที่ ๑ ยก. ที่ ๒ วา.
ที่ ๓ สอก. ที่ ๔ คีบ. ที่ ๕ นิ้ว. เป็นต้นว่า ไม่กระดานหนา

๒ นิ้ว มีจำนวนดังนี้ $\left. \begin{array}{l} ๑ \\ ๑๕ \\ ๓ \\ ๑๑ \end{array} \right\}$ อ่านว่า ๑ ยก ๑๕ วา ๓ สอก คีบ ๑๑ นิ้ว

ไม่ต้องอ่าน ๑ คีบ เพราะมีได้แต่คีบเดียว

มาตราวัด นา. ไร่. สวน. เขียนเป็น ๔ บัณฑ์ ๆ ที่ ๑ ไร่.

ที่ ๒ งาน. ที่ ๓ วา. ที่ ๔ สอก. เช่น $\left. \begin{array}{l} ๒ \\ ๓ \\ ๔ \\ ๓ \end{array} \right\}$ อ่านว่า ๒ ไร่ ๓ งาน
๔ วา ๓ สอก

มาตราวัดกว้างยาวตามธรรมดา เขียนเป็น ๕ บันทัด ๆ

ที่ ๑ เส้น ที่ ๒ วา ที่ ๓ ศอก ที่ ๔ คืบ ที่ ๕ นิ้ว

เช่นตัวอย่างนี้

๑๕	}	อ่านว่า ๔ เส้น ๑๕ วา ๓ ศอกคืบ
๓		
๑		
๐		

ในมาตราวัด ขึ้นต้นก็โยชนแล้วจึงเส้นเลต่อไป แต่
การใช้หรือเขียนขึ้นต้นเส้น จึงมีตัวอย่างเขียนเพียง ๕ บันทัด
โยชนนั้นพบที่ใช่แต่ กล่าวด้วยเรื่องโบราณ เช่นพระมาอ่าน
เป็นเทศนแลในบทกลอน กล่าวในสิ่งที่ใหญ่ยาว จนถึง
ทေးคามาย่นทางให้ แต่ที่ใช้เป็นธรรมดาได้ใช้เลย ด้วย
เหตุนี้จึงเขียนเพียง ๕ บันทัดเท่านั้น

